
Francka Benedik
Veliki Šmaren

Praznik Marijinega vnebovzetja (15. avgust) je v cerkvenem oziru največji svetniški praznik. Tudi med slovenskim ljudstvom je zelo priljubljen, na kar kažejo številna imena zanj.

Slovensko ozemlje lahko glede na to, kako domačini ta praznik imenujejo, na grobo razdelimo na tri velika področja. Na Gorenjskem in Notranjskem mu pravijo **veliki šmaren**, na Dolenjskem, Štajerskem in v Prekmurju **velika maša**, na Koroškem pa **velika gospojnica**. Obstajata še dve manjši področji s splošnim poimenovanjem in sicer v Soški dolini, kjer se praznik imenuje **rožnica**, ter v Istri, kjer mu pravijo **velika Marija** ali **velika mati božja**. Seveda so vse to res najbolj grobe razdelitve in poimenovanja. Točna področja so prikazana na zemljevidu, k podrobnejšim imenom pa se bomo še vrnili. Najprej pa si oglejmo, kaj pomenijo našeta imena praznika. Privednik **veliki (velika)** že sam po sebi pomeni, da v koledarski bližini obstaja tudi praznik z istim osnovnim imenom, le da se mu reče **mali**. To je praznik Marijinega rojstva, 8. septembra. Ta praznik se resnično imenuje mali šmaren, mala maša, mala gospojnica. Ker je to Marijin praznik, je najbolj neposredno ime Marija, ki ga sploh ni potrebno pojasnjevati. Od latinskega Sancta Maria izhaja beseda šmarja oz. šmarje. Od imena Marija prihaja tudi ime šmaren, ki pa je že tako staro in po jezikovnih zakonih slovenskega jezika tako preoblikovano, da ga marsikdo že ne prepozna več. Če ga prevedemo v današnji jezik, pomeni svet **Marijin** in sicer svet Marijin dan. Beseda dan je namreč izpuščena. Nastalo pa je tako, da se je **šent** (lat. **sanct**) obrusilo v **š**, **Marijin**, ki se je nekdanj naglašalo na prvem zlogu (enako tudi Marija), pa v **marən** in tako smo dobili **šmar** oz. **šmaren**. Tudi ime **gospojnica** se nanaša na osebo, katere praznik se praznuje, natančneje, na njeno ogovarjanje z gospo. Poimenovanje praznika **velika maša** pa se nanaša že na način praznovanja, na cerkveni obred. Izraz **rožnica**, ki je sicer omejen na zahodno slovensko ozemlje, pa prihaja od običaja, da ta dan blagoslavlja rože.¹

1 Niko Kuret, Praznično leto Slovencev 1, Ljubljana, 1989, 531.

Zdaj pa si oglejmo posamezna poimenovanja praznika.²

Manjše število govorov še ni zapisano ali pa v zapisu manjka odgovor na to vprašanje. V obeh primerih ob številki kraja ni odgovora. Poleg najštevilnejšega imena veliki šmaren rečejo prazniku ponekod samo šmaren, ponekod šmaren dan, ponekod pa veliki šmaren dan. Po Cerkljanskem prazniku pravijo velika šmarje, v Reziji pa ta praznik imenujejo šmarna maša. Ime velika maša ima eno samo varianto in sicer velike maše, ki je znana od Celja proti severovzhodu. Med imeni velika gospojnica se sem in tja pojavlja samo gospojnica, ki pa tako kot že zgoraj našeta imena brez oznake »veliki« verjetno pomeni samo splošen izraz, ki vključuje tako mali kot veliki šmaren in bi jim v istih krajih, ko bi šlo za oznako prav praznika vnebovzvetja, dodali pridevnik veliki. V Šoštanju (321) pravijo prazniku velika gospejina, v Savinjski dolini in severno od Celja pa velik gospe. Najbolj pisana je glede poimenovanja praznika Istra. V smeri proti morju rabijo imena velika Marija in velika sveta Marija, bolj v notranjosti velika devica Marija in še bolj v notranjosti velika mati božja. Več imen je tudi v okolici Gorice, kjer so znana Devica Marija, avgoštna Devica Marija ali avgoštnica (pridevniki in samostalniki tipa »avgoštna, avgoštnica« so iz it.imena agosto in morda križani s slovenskim avgust) in še nekaj posameznih poimenovanj. Verjetno je po pomoti zapisano ime Marija snežnica v Doberdolu (105). Marija snežna je namreč drug Marijin praznik, po koledarju 5. avgusta. V nekaterih krajih zelo izstopa poimenovanje veliki šmaren. Ker ima okolica drugačno ime, je zelo verjetno, da je bilo tudi v teh krajih prvotno takšno, kot v okolici, a se je pod vplivom centra uveljavil veliki šmaren. To je tembolj verjetno, ker gre navadno za večje kraje. Za vsa omenjana poimenovanja je treba povedati, da v posameznih narečjih živijo v narečju ustreznih glasovnih različicah.

Summary

Veliki šmaren

The map and the paper illustrate the different terms under which the holiday of the Assumption, on August 15th, is known in Slovenia, and their use in different regions of Slovenia. The most widely used terms are »veliki šmaren«, »velika maša« and »velika gospojnica«. In Upper and Inner Carniola the Assumption is called »veliki šmaren«, in Lower Carniola, Styria and Prekmurje »velika maša«, and in Carinthia »velika gospojnica«.

2 Gradivo je iz zbirke za Slovenski lingvistični atlas (SLA), vprašanje št. 28. Tudi mreža krajev z numeracijo je mreža za SLA, ključ zanjo je v Dialektološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. Gradivo je zapisano fonetično v tradicionalni slovenski narečni transkripciji. V nekaterih krajih so zapisi v oklepajih. Tam zapis fonetično ni preverjen, ker so izrazi dobljeni telefonsko, največkrat preko župnišč. Informatorjem se za odgovore lepo zahvaljujem.

1	blíka gəspǝdŋcā	43	vēlka gəspǝjŋca,
2	vlíka gəspǝdŋcā		vějka gəspǝjŋca,
3	blíka gəspǝdŋcā		vēlka gəspǝjŋca
4	blíkā gəspǝdŋcā	44	vějka gəspǝjŋca
5	blíkā ɣəspǝjŋca	45	wějka gəspǝjŋca
6	blíka gəspǝjŋcā	46	vēlka gəspǝjŋca
7	blíka gəspǝjŋcā,	47	gǝspǝjŋca
	vlíkā gəspǝjŋca	48	vēlka gəspǝjŋca
8	blíka gəspǝdŋca	49	
9	wlíkā gəspǝdŋca,	50	wālka gəspǝjŋca
	wlíka gəspǝjŋca	51	vēlka gəspǝjŋca
10		52	vālka gəspǝjŋca
11	bēlka hǝspǝjŋca	53	vēlka gəspǝjŋca
12	wēlka hǝspǝjŋca	54	gəspǝjŋca
13	ta wālka hǝspǝjŋcā	55	vālka gəspǝjŋca
14		56	šmārŋā mīšā, šmārŋa mīšā
15	wəlqā hǝspǝjŋcā	57	šmārŋa mīšā, šmārŋe mīšā
16	wēlqā hǝspǝjŋcā	58	šmārŋā mīšā, šmārŋə mīšā
17	hǝspǝjŋcā	59	šmārŋa mīšā
18	wǝlqā hǝspǝjŋcā	60	
19	wēlqā hǝspǝjŋcā	61	sveta Mariha avǝštŋca
20		62	avǝštŋca
21		63	
22		64	rǝžŋca
23		65	rǝžŋca
24		66	
25		67	belíkā ɣəspǝdŋca,
26	hǝspǝjŋca		belíka ɣəspǝdŋca
27	vēlqā gəspǝjŋca	68	(ruožŋca)
28	hǝspǝjŋca	69	(Marija) ruǝžŋca
29		70	(ruožŋca)
30		71	ruožŋca
31		72	ruǝžŋcā
32	wēlqā hǝspǝjŋca	73	ruǝžŋca
33	wēlqā hǝspǝjŋca	74	rǝžŋca, ovǝštŋca
34		75	rǝžŋca
35		76	rǝžŋca
36	wějka gəspǝjŋca	77	rǝžŋca
37	wēlqā gəspǝjŋca	78	ovǝštŋca
38	gəspǝjŋca	79	rǝžŋca
39	vějka gəspǝjŋca	80	
40	wějka gəspǝjŋca	81	
41	vějka gəspǝjŋca	82	
42	gəspǝjŋca	83	rǝžŋca
		84	rǝžŋca
		85	Devica Marija

86	(rôžņca)	128	
87		129	šmārēn dān
88		130	vīēlk šmārēn dān
89	rôžņca	131	šmārēn dān
90	rôžņca, rôžēnca	132	vēlki šmārē
91	rôžņca	133	vēlki šmārēn, vīēlki šmārēn
92		134	Devīca Mārīja
93		135	velīki šmārēn
94-95	rôžņca	136	Dāvīca Mārīja, feragōšto,
96	Mārīja Devīca		Dāvīca Mārīja
97	Devīca Mārīja aγōštēna,	137	Devīca Mārīja, feragōšto,
	Devīca Mārīja		vēlāk šmārēn
98		138	Māte būāžja
99		139	(vēlk šmārē)
100	vēlik šmārēn, Dāvīca Mārīja	140	vēlki šmārē, vēlk šmārē
101	feragōšto	141	vēlk šmārē,
102	aγūāštēnca		vīēlka Mat būāžja
103	Devīca Mārīja	142	vīēlk šmārēn
104	velīki šmārēn	143	vēlki šmārēn
105	Mārīja snežņica,	144	vīēlk šmārēn
	Devīca Mārīja	145	vīēlk šmārēn
106		146	vīēlkj šmārēn
107	vēlēk šmārēn	147	vēlki šmārēn
108	vīēlk šmārēn	148	vīēlki šmārēn, vīēlkē
109	vīēlk šmārē, vīēlk šmārēn,		šmārēn
	šmārēn dān	149	vīēlcj šmārēn, vīēlcj šmārē
110	velīka Dāvīca Mārīje,	150	Māti būōžje vīēlka
	velīkē šmārēn	151	vēlka Mārīja Devīca
111	vālikē šmārēn	152	Māti būōžja,
112	Devīcā Mārījā γūōštēna,		Mārīja Devīca vīēlka (arh)
	ferāyōšto, vīēlāk šmārēn	153	Māti būōžja velīka
113	vēlīki šmārēn	154	vīēlcj šmārēn
114	Māti būāžja	155	vēlki šmārēn, vīēlcj šmārēn,
115	Mārīja Devīca		vīēlki šmārēn
116	Mārīja velīka	156	
117	Māte būōžja	157	vēlki šmārē
118	(Devīca Mārīja)	158	blīke štmārje
119	velīka Devīca Mārīja	159	vīēlka šmārja
120	Devīca Mārīja velīka	160	blīke štmārje
121	Mārīja vālika	161	rūōžēnca, bēlk šmārē
122	svetā Mārījā velīkā	162	ruōžņca, velīka štmārje
123	sveta Mārīja velīka	163	rôžņca
124		164	
125	velīka Mārīja	165	velīka šmārje
126	Devīca Mārīja velīka	166	velīka šmārje, velīka
127	Māti būōžja velīka		šmārje

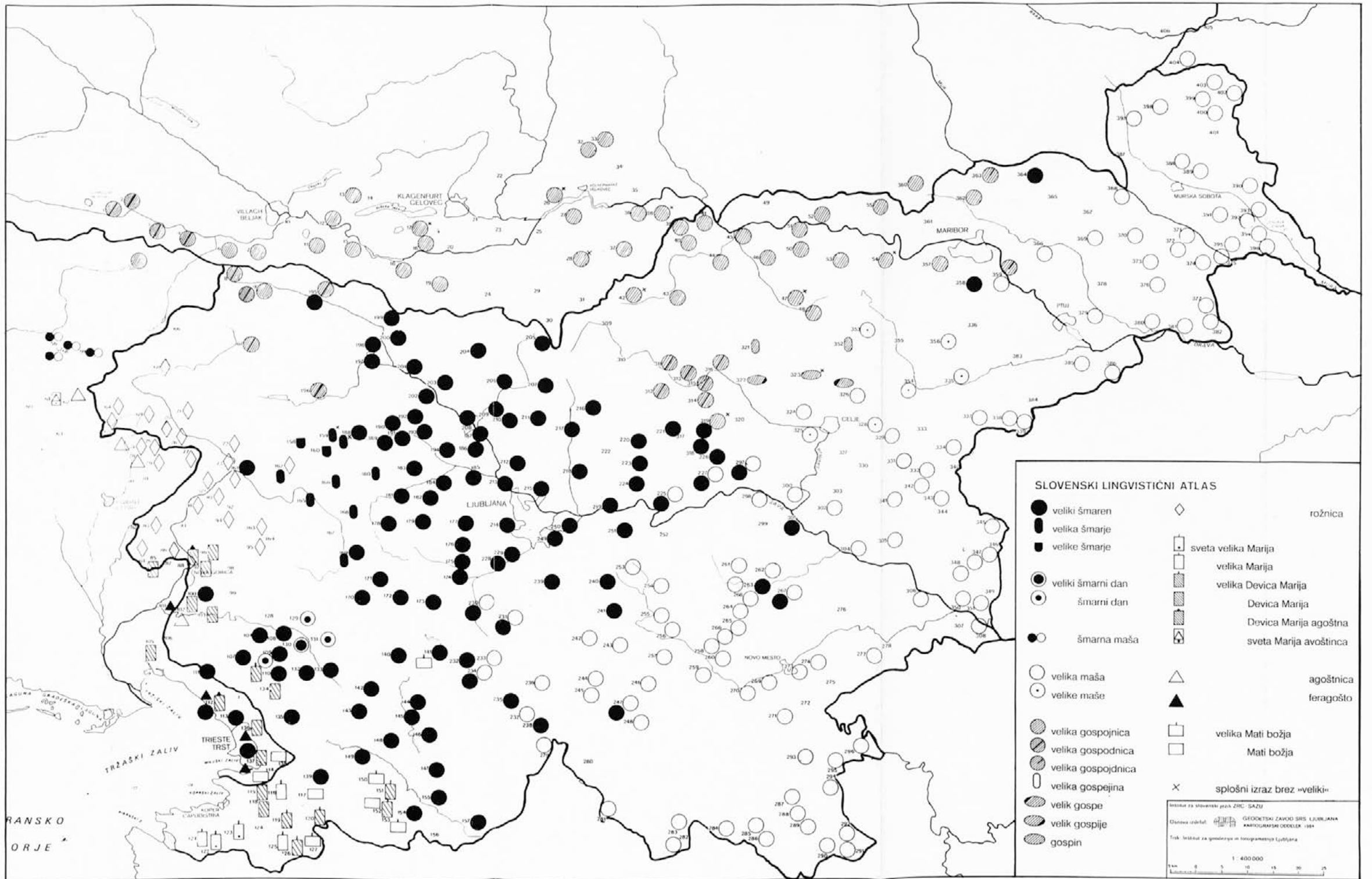
167		222	
168	vēlka šmārje	223-224	vēlk šmārŋ
169	vēlka šmārje, wīlk šmārŋ, wīlka šmārje	225	vēlk šmārŋ, vēlka māša
170	wīolk šmārŋ, vēlk šmārŋ	226	vēlk šmārŋ
171-173	vēlk šmārŋ	227	vēlka māša, vēlk šmarŋ
174	vīēlk šmārən	228	vēlk šmārŋ
175-177	vēlk šmārŋ	229	vēlk šmārŋ, vēlk šmārən
178	viēlk šmārŋ	230	vīēlk šmārən, vīelka māša
179	vīēlk šmārŋ	231	vīēlka māše, vīēlkj šmārən, vīelka māša, vīelka māše
180	viēlku šmārje	232	vēlk šmārŋ
181-182	viēlk šmārŋ	233	vīelka māše
183	ō vēlkŋ šmārŋ	234	vēlka māša, vīolka māše, vīolkj šmārən, vīelka māša, vīelka māše
184-186	vēlk šmārŋ		
187	vēlk šmārŋ, vēlk šmārən		
188	vēlk šmārje, vēlk šmārŋ		
189	vēlk šmārŋ	235	vīelkə šmārən
190	vēlk šmārŋ	236	vīelka māša, vīelka māša
191	vēlk šmārŋ, vēlk šmārən	237	vēlka māša
192-194	vēlk šmarŋ,	238	vīolkj šmārən
195	wēlik šmārən, wēlka gospódanca	239-240	vīēlk šmārən
196	vēlka gospódŋca	241	vīelk šmārŋ
197-199	vēlk šmārən	242	vīelka māše
200	vēlč šmārən	243	vīelka māše
201	vēlk šmārən	244	vīelka māša
202	vēlk šmārŋ, wēlk šmārən	245	vīelka māša
203	vēlk šmārən, vēlč šmārən	246	vīelka māše
204	vēlč šmārən	247	vīelka māša, vīelkə šmarən
205	('vēlk šmarən)	248	vīelka māše
206-207	vēlk šmārən	249	vēlki šmārən
208	vēlk šmārŋ, vēlk šmārən, vēlk šmārŋ	250-251	vēlk šmārən
209	vēlk šmārən	252	
210	vēlk šmārŋ	253	vīelka māša
211	vēlk šmārən, vēlk šmārŋ	254	vīelka māša
212	vēlk šmārən	255-256	vīelka māša
213	(vēlk šmārən)	257	vīelka māša
214	vēlk šmārŋ	258-260	vīelka māša
215	vēlk šmārən	261	vīelka māše
216	vēlk šmārən	262	vīelka māša, vēlka māše
217	vēlk šmārən	263	vīelk šmārən, vīelka māša(r)
218	vēlk šmārən	264	vīelka māša
219	wēlk šmarən	265	vīelka māše
220	vēlk šmārən	266	vīelka māša
221	vēlk šmārŋ	267	vīelk šmārən, vīelka māše
		268	vīelka māše
		269-270	vīelka māša

271	vēlka māša	317	vēlk šmārņ, vēlk šmārņ,
272			vēlk šmārņ
273-274	vīelka māša	318	vēlk šmārņ
275		319	vēlki šmārņ, gōspōjnca
276		320	
277	vīlka māše	321	vēlka gōspēja
278		322	vēlk gōspē
279	vīalca māša	323	gōspīn
280		324	vālca māša
281-282	vēlka māša	325	vēlke mēše
283	vēleka māša	326	vēlk gōspīje, vālca mēša
284	vēlika māša	327	
285	vjēlika māša	328	vēļke māše, vēļke mēše
286	vēlika māša	329	vēlka māša
287	vēlka māša	330	
288-289	vēlika māša	331	('velka 'maša)
290	vēlka māša	332	vūlka mēša
291	vēlika māša	333	
292	vēlika māša	334	vēlka mēša
293	vīelka māša	335	vēlke māše
294	vēlka māša	336	
295	vēlka māša	337	vēlka mējša
296	vēlka māša	338	vūlka mējša
297	vōlk šmārņ, vālca māša	339	vūlka mieša
298	vālca māša	340	
299		341	vēlka mēša
300	vēlka māša	342	vūelka mešša
301	vōlk šmārņ	343	vēlka mēša
302	vēlka māša	344	
303		345	vōlca māša, vālca māša
304	vēlka māša, vīelca māša	346	vōlkā māšā
305	vōlca māša	347	vālca māša
306	vīelca māša	348	vālca māša
307		349	
308	vēlka māša	350	vēlka māša
309		351	vōelca māša
310		352	vēlka guspēja
311	vēlka gōspōdņca, vēlka gōspūdanc'a	353	vīlke mīše
312	vēlka gōspōdņca	354	vēlke mēše
313	vēlka gōspōdņca	355	
314	vēlka gōspōdņca	356	vļke mēše
315	vīelca gōspuōdņca	357	vēlka gōspōjnca
316	vēlka gōspōdņca, gōspōdņca, vālca gōspōdņca	358	wālki šmārēn
		359	vālca mēša, vālca mēša, vālca gōspōjdņca
		360	vālca gōspōjnca

361		385	vêlka mēša
362	vêlka gospôjŋca	386	vêjka mēša, vêka mēša
363	vôlka guspôjdŋca	387	
364	vâlki šmârŋ	388	vêlkâ mēšâ, vêlka mēša
365		389	vêlkâ mâša
366	vêka mjêša	390	vêlka mēša
367		391	vêlka mâša
368	vêka mēša	392	vêlka mēša, vêlka mâša, vâlki šmâren
369	vêka mâša	393	vêlk'â mâša
370	vêka mēša, vêka mēša	394	vêlka mēša
371	vêka mâša	395	vâlka mâša
372	vêka mēša, vêka mēša	396	vêlka mēša
373	vêjka mâša	397	vêâuka mēša
374	vêka mēša, vêka mâša	398	vôlka mâša
375	vêlka mēša	399	vêlka mēša
376	vêka mēša	400	vâlka mâšâ
377	vêka mēša, vêka mēša	401	
378		402	vâlka mâša
379	vêjka mâša	403	vjâlka mjâša
380	vêjka mâša	404	vêuka mēša, vêuka mēša, vâlka mâša, vôlka mēša
381	vêka mēša, vêka mâša		
382	vêlka mēša, vêka mēša		
383		405-406	
384			

SO MARIJA
NA ŠMARNI GORI.

SLOVENSKI LINGVISTIČNI ATLAS

●	veliki šmarjen	◇	rožnica
◐	velika šmarje	◻	sveta velika Marija
◑	velike šmarje	◻	velika Marija
◐	veliki šmarni dan	◻	velika Devica Marija
◑	šmarni dan	◻	Devica Marija
◐	šmarna maša	◻	Devica Marija agoštna
○	velika maša	◻	sveta Marija avoštinceva
◐	velike maše	△	agoštnica
◐	velika gospojnica	▲	feragošto
◐	velika gospojnica	◻	velika Mati božja
◐	velika gospojnica	◻	Mati božja
◐	velika gospejina		
◐	velik gospe		
◐	velik gospije		
◐	gospin		
×	splošni izraz brez »veliki«		

Izšel za slovenski jezik ZRC SAZU
 Oblikoval: Zvezdana Čučina
 GEODETSKI ZAVOD SRB LJUBLJANA
 ARHITECTURSKI ODDELK 1984
 Tisk: tiskovalni zavod »Gledalnik« in tiskopisarna Ljubljana
 1 : 400 000
 0 5 10 15 20 25

